

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Кафедра сучасної української мови

Номінативний аспект мовленнєвої діяльності
(назва навчальної дисципліни)

ПРОГРАМА
навчальної дисципліни за вибором
підготовки аспіранта
(назва освітньо-кваліфікаційного рівня)

Чернівці
2016

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО:

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
(повне найменування вищого навчального закладу)

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ:

Кульбабська Олена Валентинівна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
„Номінативний аспект мовленнєвої діяльності”
 (за вимогами ECTS)

Вивчення синтаксичних одиниць української мови в плані номінації тільки-но розпочинається в українському мовознавстві. Проте найновіші напрацювання в галузі денотативної та референційної семантики зумовили потребу ознайомлення аспірантів з системним вивченням номінативного аспекту синтаксичних одиниць, їх взаємозв'язку при структуруванні текстів. Теорія синтаксичної номінації тісно пов'язана з теорією номінативної деривації та кореферентності.

Мета викладання навчальної дисципліни – ознайомити аспірантів з основами теорії синтаксичної номінації, з ономаціологічними характеристиками частин мови, що зумовлюють особливості синтаксування речень і зв'язних текстів, із проблемою формально-семантичних співвідношень у синтаксис та з проблемою синтаксичної синонімії й кореферентності.

Теоретичне ознайомлення з проблемою синтаксичної синонімії й варіантності поєднуюватимуться з практичною роботою із призбируванням фактичного матеріалу та укладання „Словника синтаксичних синонімів”.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є основи ономаціології, теорії референції, синтаксичної номінації та номінативної деривації.

Курс II	Галузь знань	Характеристика навчальної дисципліни
Семестр – 1 Кількість кредитів ECTS – 3 Тижневих годин -	03 Гуманітарні науки	<i>Тип:</i> за вибором <i>Загальна кількість годин</i> – 90 год. Аудиторних – 45 год. Лекції – 20 год. Практичні заняття – 25 год. Індивідуальна робота – 2 год. Самостійна робота – 41 год.

З а в д а н н я викладання навчальної дисципліни полягає в тому, щоб:

– дати обґрунтування понять: „синтаксична номінація” та „одиниці синтаксичної номінації” (синтаксеми, прості речення, складні речення, дискурсивні висловлення);

– розкрити поняття кореферентності як функціональної еквівалентності мовних одиниць в аспекті синтаксичної номінації;

– окреслити коло співвідносних засобів вираження предикативних і непередикативних відношень (атрибутивних, об'єктних, локальних, темпоральних, каузальних та ін.) в сучасній українській мові.

Компетенції, якими має оволодіти аспірант у процесі вивчення навчальної дисципліни.

Аспірант повинен знати:

- 1) поняття про лексичну і синтаксичну номінації;
- 2) відрізнити поняття лексичної синонімії від поняття граматичної синонімії;

3) поняття кореферентності як функціонально-семантичної співвіднесеності синтаксичних одиниць.

Аспірант повинен розуміти номінативні аспекти мовленнєвої діяльності загалом та синтаксичних одиниць зокрема.

Аспірант повинен уміти:

- використовувати отримані теоретичні знання на практиці;
- ефективно вести науковий пошук з обраної для дослідження проблеми;
- визначати номінативні відмінності синтаксичних одиниць у процесі структурування фраз; називати співвідносні засоби вираження різних семантико-синтаксичних відношень;
- правильно оформляти наукову роботу

Практичне значення курсу за вибором полягає в засвоєнні сучасних теоретичних знань з ономасіології, синтаксичної семантики, номінативної деривації, що сприятиме підготовці аспірантів до практичної роботи, збагаченню їхнього зв'язного мовлення.

Форми проведення занять: лекції, практичні заняття, самостійна робота (ІНДЗ). Організація роботи слухачів передбачає поняттєво-категоріальний масив з кожної теми, контрольні питання та самостійні завдання, роботу з науковою та довідковою літературою, а також розв'язання проблемних ситуацій та дослідно-творчих завдань.

Поточний контроль: здійснюється на заняттях через індивідуальне і фронтальне усне опитування, бліц-опитування; письмові самостійні роботи (реферати, есе); ведення термінологічного словника; практичні, індивідуальні та самостійні завдання; робота з діаграмами, графіками, схемами; розв'язання творчих задач; взаємоконтроль слухачів у парах і групах; самоконтроль тощо. Особливого значення набуває тестова форма контролю та оцінювання навчальних досягнень аспірантів. Вид семестрового контролю: модульні контрольні роботи, залік.

Результати навчальної діяльності аспірантів у межах кожного модуля оцінюють максимально у **30 балів**, змістового модуля – **15 балів**. Щонайбільший бал на заліку – **40**.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
(СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ)
з навчальної дисципліни
„Номінативний аспект мовленнєвої діяльності”
(II курс – 1 семестр)

№ п / п	Зміст	Лекції	Практ. заняття	Інд. роб.	Самост. робота	Разом
1	2	3	4	5	6	7
Змістовий модуль 1. Загальні проблеми теорії синтаксичної номінації						
1.1.	Тема 1. Предмет і завдання спецкурсу „Номінативний аспект мовленнєвої діяльності”	2	2	–	4	8
1.2.	Тема 2. Синтаксичні одиниці в аспекті номінації	2	2	–	4	8
1.3.	Модульна контрольна робота № 1			2	–	2
Змістовий модуль 2. Варіантність і кореферентність синтаксичних одиниць						
1.4.	Тема 1. Поняття про референційний зміст висловлень	2	2	–	8	12
1.5	Тема 2. Синтаксична номінація і кореферентність	4	6	–	6	16
1.6	Тема 3. Синтаксична номінація і синтаксична синонімія	4	4	–	6	14
1.7	Тема 4. Основні тенденції, що зумовлюють варіантність і формально-семантичні співвідношення синтаксичних одиниць.	4	6	–	8	18

1.8	Тема 5. Модифікаційні та транспозиційні співвідношення в системі синтаксем	2	3		5	10
Модульна контрольна робота № 2		–	–	2	–	2
Усього годин		20	25	4	41	90

ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ СИНТАКСИЧНОЇ НОМІНАЦІЇ

Тема 1. Предмет і завдання спецкурсів та аспекти мовленнєвої діяльності

Вступ. Предмет і завдання спецкурсу. Рекомендована література до спецкурсу. Номінативно-репрезентативна (виражальна) функція мови. Номінація: широке і вузьке розуміння. Синтаксична номінація і номінативна деривація. Номінативні аспекти мовленнєвої діяльності. Проблема похідності в синтаксисі (історична похідність і дериваційна); причини мовних змін та варіативності синтаксичних одиниць.

Тема 2. Синтаксичні одиниці в аспекті номінації

Поняття лексичної і синтаксичної номінації. Синтаксичні одиниці в аспекті номінації. Синтаксема як номінативна одиниця. Семантична типологія синтаксем. Просте і складне речення як знаки номінації. Складне синтаксичне ціле і текст у світлі номінації.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

ВАРІАНТНІСТЬ І КОРЕФЕРЕНТНІСТЬ СИНТАКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ

Тема 1. Поняття про референційний зміст висловлень

Поняття референції. Референційна концепція семантики речення. Інтелектуальне моделювання події (ситуації дійсності) як основа синтаксичної номінації. Референційна структура висловлення. Основні типи референційних смислів.

Тема 2. Синтаксична номінація і кореферентність

Поняття кореферентності мовних одиниць. Критерії кореферентності синтаксичних одиниць. Актуалізатори кореферентності. Ономазіологічна близькість частин мови як основа синтаксичної номінації. Поняття про кореферентні співвідношення в синтаксисі. Типи кореферентних співвідношень (модифікаційні, транспозиційні, метатаксичні та актуалізаційні).

Тема 3. Синтаксична номінація і синтаксична синонімія

Поняття варіантності і синонімії мовних знаків. Варіантність мовних одиниць як наслідок історичного розвитку. Лексична і граматична синонімія; відмінність між ними.

Тема 4. Основні тенденції, що зумовлюють варіантність і формально-семантичні співвідношення (ФСС) синтаксичних одиниць.

Формально-семантичні співвідношення, зумовлені тенденцією до уточнення, увиразнення наявних засобів. Формально-семантичні співвідношення, зумовлені тенденцією до диференціації членів речення. Формально-семантичні співвідношення, зумовлені тенденцією до конкретизації мовних засобів.

Формально-семантичні співвідношення, зумовлені тенденцією до мовної економії та спрощення синтаксичної структури. Формально-семантичні співвідношення, зумовлені тенденцією до підвищення експресивності мовних засобів. Формально-семантичні співвідношення, зумовлені актуальним членуванням речення (висловлення).

Тема 5. Модифікаційні та транспозиційні співвідношення в системі синтаксем

Співвідношення в системі предикатних синтаксем. Співвідношення атрибутивних синтаксем. Співвідношення в системі об'єктних синтаксем. Співвідношення в системі обставинних синтаксем. Лінгвістичні засади „Словника синтаксем української мови”.

Методичне забезпечення

Слинько І.І. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання : навч. посібн. для студ. філол. ф-тів ун-тів / І.І. Слинько, Н.В. Гуйванюк, М.Ф. Кобилянська. – К. : Вища шк., 1994. – 670 с.

Синтаксис сучасної української мови. Схеми і таблиці : навч. посібник / Н.В. Гуйванюк, О.В. Кардащук, О.В. Кульбабська. – Чернівці : Рута, 1999. – 109 с.

Гуйванюк Н.В. Формально-семантичні співвідношення в системі синтаксичних одиниць [Текст] : [монографія] / Н.В. Гуйванюк. – Чернівці : Рута, 1999. – 336 с.

Гуйванюк Н.В. Складні ускладнені речення (Теоретично-практичний блок) : рекомендований МОН України як навчальний посібник для студ. вищих навч. закл. / Н.В. Гуйванюк, О.В. Кульбабська. – Чернівці : Рута, 2003. – 143 с.

Сучасна українська мова : Схеми та зразки мовних розборів. Лінгвометодичні коментарі. Тренувальні вправи та контрольні завдання. Система орієнтирів для самостійної роботи : [навч.-методичний посібник] / Н.В. Гуйванюк, О.В. Кульбабська. – Чернівці : Рута, 2004. – 168 с.

Державна підсумкова атестація з української мови та методики викладання української мови : навч.-метод. посібник / Н.В. Гуйванюк, О.В. Кардащук, О.В. Кульбабська. – Чернівці : ЧНУ, 2009. – 304 с.

Категорійна структура вторинної предикації: модульний курс : навч. посібн. / О.В. Кульбабська. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2010. – 268 с.

Кульбабська О.В. Вторинна предикація у простому реченні [Текст] : монографія / О.В. Кульбабська ; відп. ред. Н.В. Гуйванюк. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2011. – 672 с.

Кульбабська О.В. Вторинна предикація та засоби її вираження у простому реченні [Текст] / О.В. Кульбабська // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка: зб. наук. праць. – Житомир : Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2006. – Вип. 27. – С. 108–111.

Кульбабська О.В. Імплицитна предикація в поетичному тексті [Текст] / О.В. Кульбабська // Актуальні проблеми дослідження граматики та лексикології : матеріали міжнародної наук.-практ. конф. (Вінниця, 4–5 жовтня 2006 р.) / МОН України, Вінницький держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського; ред. кол. : П.С. Дудик та ін. – Вінниця : ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського, 2006. – С. 47–51.

Кульбабська О.В. Прикметник як вторинний предикат у структурі українських паремій [Текст] / О.В. Кульбабська // Філологічні науки : зб. наук. праць / ред. кол. : В.В. Герман (відп. ред.) та ін. – Суми : СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2006. – С. 63–68.

Кульбабська О.В. Ситуація як денотат речення-висловлення [Текст] / Ніна Гуйванюк, Олена Кульбабська // Семантика мови і тексту : матеріали ІХ Міжнародної наук.-практ. конф. (Івано-Франківськ, 26–28 вересня 2006 р.); ред. кол. : В.І. Кононенко (голова) та ін. – Івано-Франківськ : ВДВЦІТ, 2006. – С. 60–63.

Кульбабська О. В. Ономасіологічне узгодження засобів предикації в простому реченні [Текст] / О. Кульбабська // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць / наук. ред. Б. І. Бунчук. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2013. – Вип. 661–662 : Слов'янська філологія. – С. 101–111.

Кульбабська О. В. Поняття вторинної предикації в тлумаченні С. Смаль-Стоцького: історія і сучасність [Текст] / Олена Кульбабська // Науковий вісник Херсонського державного університету : зб. наук. праць / гол. ред. : В. Олексенко. – Херсон : ХДУ, 2015. – Вип. 22. – С. 27–33. – (Серія: Лінгвістика).

Рекомендована література

Основна

Арутюнова Н. Д. Номинация события и актуализация высказывания // Общее языкознание: Внутренняя структура языка. – М., 1972. – С. 318–320.

Арутюнова Н. Д. О номинативном аспекте предложения // Вопр. языкознания. – 1971. – № 6. – С. 63–73.

Арутюнова Н. Д. Предложение и его смысл: Логико-семантические проблемы. – М. : Наука, 1976. – 383 с.

Брицын В. М. Сопоставительное исследование синтаксических синонимов в русском и украинском языках. – К. : Наук. думка, 1980. – 139 с.

Вихованець І. Р. Варіантність і синонімія синтаксичних одиниць // Рідне слово. – К. : Наук. думка, 1972. – Вип. 6. – С. 21–28.

Вихованець І. Р. Знахідний-родовий у заперечних реченнях // Питання мовної культури. – К. : Наук. думка, 1976. – Вип. 1. – С. 68–73.

Вихованець І. Р. Прийменникова система української мови. – К. : Наук. думка, 1980. – 286 с.

Вихованець І. Р. Ранньою весною, тихими вечорами, цілими годинами // Рідне слово. – Вип. 8. – К. : Наук. думка, 1974.

Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. – К. : Наук. думка, 1988. – 256 с.

Гак В. Г. К типологии лингвистических номинаций // Языковая номинация: Общие вопросы. – М. : Наука, 1977. – С. 230–294.

Горяний В. Д. Синтаксична синоніміка словосполучень і речень // Українська мова і література в школі. – 1969. – № 5. – С. 26–28.

Гуйванюк Н. В. Проблеми граматичної синонімії сучасної української мови: Спецкурс для студентів-філологів. – Чернівці: ЧДУ, 1982. – 20 с.

Гуйванюк Н. В. Синоніміка присвійних конструкцій // Українська мова і література в школі. – 1993. – № 1. – С. 45–48.

Загнітко А. Ступені і рівні прийменниковості // UCRAINICA, III: SOUČASNÁ UKRAJINISTIKA. Problémy jazyka, literatury a kultury. – с. 1 (IV Olomoucké symposium ukrajinistů. 28.–30. srpna 2008). – С. 17–22.

Іваненко З. І. Прийменникові конструкції з допустовим значенням // Укр. мова і літ. в школі. – 1979. – № 4. – С. 24–28.

Іваненко З. І. Прийменникові конструкції із значенням місця в сучасній українській мові. – Чернівці, 1974. – 58 с.

Іваненко З. І. Прийменникові конструкції із значенням причини в українській мові. – Чернівці, 1971. – 82 с.

Іваненко З. І. Прийменникові конструкції мети в сучасній українській мові. – Чернівці, 1975. – 56 с.

Іваненко З. І. Прийменникові конструкції напрямку в сучасній українській мові. – Чернівці, 1974. – 58 с.

Іваненко З. І. Прийменникові конструкції часу в сучасній українській мові. – Чернівці, 1967–1969. – Ч. 1. – 61 с.; Ч. 2. – 69 с.

Йова А. І. Синоніміка прийменників із значенням причини в українській літературній мові // Известия Крымского пединститута: историко-филологического ф-та. – 1960. – Т. 33. – Вып. 2. – С. 35–49.

Кислякова Н. О. Співвідносні форми присудка // Українська мова і література в школі. – 1980. – 310. – С. 39–43.

Колодяжний І. С. Із спостережень над синонімічними прийменниковими конструкціями // Українська мова і література в школі. – 1955. – № 5.

Кононенко В. И. Синонимика синтаксических конструкций в современном русском языке. – К.: Наук. думка, 1970. – 143 с.

Кубрякова Е. С. Номинативные аспекты речевой деятельности. – М.: Наука, 1986. – 158 с.

Мельничайко В. Я. До питання про граматичну синоніміку // Укр. мова і літ. в школі. – 1970. – № 9.

Шмелева Т. В. Пропозиция и ее репрезентации в предложении // Вопросы русского языкознания: Проблемы теории и истории русского языка. – М., 1980. – Вып. 3. – С. 131–137.

Шмелева Т. В., Шмелев А. Д. Прагматические аспекты теории референции // Языковая деятельность в аспекте лингвистической прагматики. – М., 1984. – С. 97–136.

Шукіна І. Прийменники причинової семантики: структура і функції // Українські прийменники: Синхронія і діакронія : пробний зошит / за ред. проф. А.П. Загнітка. – Донецьк : ДонНУ, 2003. – С. 130–161.

Явір В. В. Неузгоджені означення, виражені непрямыми відмінками іменників та їх стилістичні особливості // Українська мова і література в школі. – 1975. – № 11. – С. 42–49.

Языковая номинация (Общие вопросы). – М., 1977. – 359 с.

Додаткова

Вихованець І. Р. Чекати чого? що? чи чекати на що? // Питання мовної культури. – К., 1963. – Вип. 3. – С. 64–68.

Войцехівська В. Г. Варіантне керування дієслів // Культура слова. – Вип. 21. – К.: Наук. думка, 1981.

Габка К. Об изучении синтаксической синонимии // Рус. яз. за рубежом. – 1986. – № 1. – С. 70–73.

Гуйванюк Н. В. Засоби вираження присвійності в українській мові. – Чернівці: Вид-во Чернівецького ун-ту, 1975. – 20 с.

Гуйванюк Н. В. Прийменникові конструкції з присвійним значенням // Українське мовознавство. – 1979. – №7. – С. 41–47.

Гуйванюк Н. В. Родовий приналежності в сучасній українській мові // Укр. Мовознавство. – 1982 – № 10. – С. 41–48.

Дремов А. Ф. Системная теория падежа и предлога в практике преподавания русского языка как иностранного // Мир русского слова. – Вып. 3. – 2001. – С. 13–20.

Загнітко А. П., Данилюк І.Г., Ситар Г.В., Щукіна І.А. Словник українських прийменників. – Донецьк: ТОВ ВКФ „БАО”, 2007.

Золотова Г. А. Синтаксический словарь: Репертуар элементарных единиц русского синтаксиса. – М.: Наука, 1988. – 440 с.

Мельничайко В. Я. Робота з граматичними синонімами на уроках української мови в 4–8 класах. – К. : Рад. школа, 1975.

Інформаційні ресурси

1. Дистанційна освіта. Режим доступу: www.chnu.cv.ua
 2. Вікіпедія Режим доступу: uk.wikipedia.org/wiki
 3. ukrainskamova.narod.ru/Links/Syntaks/218.HTM
 4. www.ukrlib.com.ua/sochm/printout.php?id=542
 5. Електронна бібліотека Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського (<http://www.nbuv.gov.ua>).
 6. Бібліотека української поезії (<http://poetry.uazone.net>).
 7. Просвіта (<http://www.internet.net.lib>).
 8. Бібліотека «Українського міста» (Чикаго) (<http://ukrtown.com.library>).
 9. UkrLib (<http://ukrlib.com.ua>).
 10. Сучасна українська література (<http://ukrlit.kma.mk.ua>).
 11. Українська бібліотека (<http://www.lib.org.ua>).
 12. Український центр (<http://ukrcenter.com>).
 13. Історія України (<http://www.uahistory.cjb.net>).
 14. Мережева бібліотека української літератури (<http://www.ukrib.km.ru>).
 15. <http://www.day.kiev.ua>.
 16. <http://www.chl.kiev.ua>.
 17. <http://www.kobzar.info>.
 18. <http://linguist.univ.kiev.ua>.
 19. <http://ukrainskamova.narod.ru>
 20. <http://www.akademia-ps.com.ua>
 21. <http://www.vintest.org.ua>.
- <http://www.multikulti.ru>